

11. *Filosofia* / [I. F. Nadolnyi, V. P. Boichenko, V. P. Rozumnyi ta in. / za red. I. F. Nadolnoho], Kyiv, Vinar, 1997, 584 p.

Summary

Valentyn Vovk, Maryna Yarova

Development of Interest to Music-Performing Activity through the Interaction of a Teacher and a Student

The article deals with psychological and pedagogical nature of development interest in music-performing activity through the interaction of the teacher and the student. Spiritual closeness between teacher and student is shifting of the emphasis from the formal-pedagogical to personal relationships, which are very important factor, determining the results of the educational process. Respect to the personality of the student means special respect for him or her, recognition of the uniqueness of his or her capabilities, interest in him or her, desire to understand, to help and so on. Manifestation of respect is courtesy, communication culture, justice, sincerity, compassion, sympathy, empathy, tolerance etc. Positive interaction, which relies on the emotional potential of the subjects of the educational process, allows accumulating cognitive activity of students, significantly increasing the level of motivation of learning and effectiveness of the educational process in general.

Key words: *interaction, teacher, student, development, interest, music-performing activity.*

Дата надходження статті: «12» лютого 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «03» березня 2015 р.

УДК 371.4 (045)

АЛІНА ВОЛОЩУК,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Ужгород)

Основоположні принципи в художньо-педагогічній діяльності Золтана Баконія

В статті на основі узагальнення проаналізовано концептуальні принципи, якими керувався у вихованні молоді засобами образотворчого мистецтва художник-педагог Золтан Баконій. Розгляд концептуальних засад засвідчив глибоке засвоєння й осмислення Золтаном Баконієм педагогічної спадщини визначних мислителів в історії педагогіки. Чимало ідей, думок, положень були свідомим прийняттям прогресивних поглядів вітчизняних педагогів. Простежено, як концептуальні принципи, будучи традиційними, водночас, набували творчого розвитку та новаторської реалізації в діяльності Золтана Баконія. Акцентовано увагу на тому, що апробовані часом, позитивно сприйняті іншими педагогами ідеї та принципи Золтана Баконія вбачаються актуальними для сучасної вітчизняної позашкільної художньої освіти.

Ключові слова: *педагогічні принципи, мистецько-педагогічна система, студія образотворчого мистецтва, позашкільна художня освіта, виховання молоді, дитяча творчість.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... У ХХІ столітті, позначеному як період суцільної глобалізації й інформатизації, українське суспільство та освіта повертаються до традиційних засад духовності, національної культури і мистецтва, сформованих за тривалу його історію. Вони є важливими елементами успішного подальшого поступу, умовою збереження родоводу нації та спадковості інтелектуальних здобутків поколінь. У цій справі важливо не втратити надбання педагогів, яким в інших історичних контекстах доводилося вирішувати подібні завдання та робили вони це успішно й результативно.

Аналіз досліджень і публікацій... Важливими для нашої статті є положення та висновки досліджень, які розкривають історію розвитку позашкільної освіти в Україні (В.Берека, Н.Харінко, Т.Цвірова та ін.); теоретичні та методичні засади позашкільної педагогіки (В.Вербицький, О.Рассказова, Т.Сущенко та ін.); становлення українських мистецьких шкіл (І.Зязюн, Л.Масол, О.Рудницька та ін.); розвиток художньої освіти в Україні (І.Небесник, О.Попик, І.Хілько, Р.Шмагалю та ін.).

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у теоретичному аналізі художньо-педагогічних принципів в діяльності Золтана Баконія та визначенні перспектив їх творчого впровадження у практиці сучасних позашкільних установ України.

Виклад основного матеріалу... Історія української педагогіки покликана не допустити втрати безцінних мистецько-педагогічних пластів спадщини своїх яскравих постатей, до яких, поза сумнівом, належить Золтан Баконій (1916–1989) – незмінний керівник студії образотворчого мистецтва Ужгородського палацу піонерів (1946–1989), заслужений вчитель України. Він сформував та втілював у практику цілісну мистецько-педагогічну систему в галузі позашкільної Закарпаття, дав путівку в життя визначним у наші дні визначним представникам закарпатської

школи живопису, професійним художникам, так і тисячам своїх колишніх гуртківців, які завдяки педагогу-художнику долучилися до високих взірців образотворчого мистецтва та духовності і несуть цей досвід по життю, передаючи наступним поколінням у спадок.

Чіткі установки, сформовані під впливом родинного виховання, настанов корифея закарпатської школи живопису – Й.Бокшай, вилилися в концептуальні принципи, які стали провідними впродовж всієї мистецько-педагогічної діяльності Золтана Баконія.

Основоположним принципом, який керував усіма устремліннями, думками, діями педагога був дитиноцентризм. Своєю діяльністю керівник демонстрував принципове переконання, що недостатньо опанувати ази педагогіки та набір традиційних форм, методів навчання й виховання. Ці складові є лише доповненням до головної умови праці вчителя – внутрішньої необхідності спілкування з школярами, потреби передати їм свій досвід, намагання якомога ширше розвинути їх таланти, пізнати їх внутрішній світ: «Справжнім педагогом, вихователем і наставником може бути тільки людина, яка має покликання до педагогічної справи, любить дітей, віддає їм своє серце і душу, щиро ділиться знаннями і вміннями» [3]. Пошана до учня, турбота про нього, постановка в центр педагогічної уваги його інтересів і проблем були головними акцентами в практиці Золтана Баконія та є співзвучними гуманістичному вихованню, яке повинно стати рушійною силою в сучасному освітньому просторі.

Митець вважав, що діяльність учня можна направити в творче русло тільки через гармонійність і привабливість міжособистісних контактів, тому відносини між керівником і студійцями вибудовувалися на взаємній симпатії, довір'ї, повазі. Гарантований авторитет педагогу забезпечили його духовність, людяність, здатність розуміти дитячі проблеми і переживання, вміння щиро на них реагувати, цінувати і підтримувати ініціативу. Педагог зізнавався, що «немає більшого щастя, як працювати з дітьми, зустрічатися з ними, з їхніми різними характерами і вчити прекрасному, вести їх у чарівний світ пензля, фарб, де вони починають жити іншим життям» [1, с.3]. Керівник завжди знаходив добре, щире, мудре слово для кожного учня, незалежно від віку, національності, соціального походження й діти віддячували йому своєю любов'ю та захопленістю загальною справою.

Спираючись на багаторічний досвід, керівник студії справедливо вважав, що за умов раннього залучення дитини до образотворчості процес навчання відбувається найбільш ефективно, тому виняткова увага надавалася дошкільному і молодшому шкільному віку, коли в швидкому темпі закладається інтелект, формуються естетичні ідеали, погляди, потреби. Золтан Баконій зазначав, що «якщо не залучити дитину до образотворчого мистецтва в цей період, то надолужити втрачене в більш пізньому віці важко» [4, с.1]. Чудовим прикладом раннього залучення до образотворчості і на цій основі бурхливого розвитку здібностей була творчість Юдіти Левенберг, яка свої перші кроки в студії почала робити в 3,5 роки. Упродовж 6-ти років навчання вчитель дбайливо посвячував її в таїни мистецтва, дієвим результатом стала персональна виставка малюнків дівчинки та прес-конференція для радянських і закордонних кореспондентів у Москві (листопад 1965). Вперше в історії Державного комітету Ради Міністрів СРСР з культурних зв'язків із зарубіжними країнами давала інтерв'ю представникам найпопулярніших засобів масової інформації десятирічна школярка з Ужгорода [7, с.3]. Юна художниця створила безліч малюнків аквареллю, якими захоплювалися під час презентацій творчості радянських дітей в Італії, Канаді, Франції, Німеччині, В'єтнамі, Камбоджі, Лаосі, США. Вже в 10 років вона була запрошена для навчання у Вище художнє училище імені В.Сурікова в Москві. Цей випадок раннього виявлення таланту у студії Золтана Баконія не був поодиноким. Наталя Бикова, учасниця багатьох міжнародних виставок, була прийнята без вступних іспитів до Ленінградської художньої школи. Терезія Лутак із 5-річного віку познайомилася зі світом мистецтва в студії, а згодом її роботи експонувалися на міжнародних виставках дитячої творчості, відзначалися Грамотами Міністерства освіти УРСР та ЦК ЛКСМУ. Олександр Бурлін в 10 років (1959) взяв участь у конкурсі «Ми малюємо марки», організованому газетою «Піонерська правда», Міністерством зв'язку СРСР і Московським товариством колекціонерів. 4 825 школярів із Радянського Союзу надіслали 12 тисяч ескізів марок. Олександр отримав другу премію і право навчатися в художній школі при Київському художньому інституті. Йолана Москаль стала учасницею Всесоюзного конкурсу дитячої іграшки з глини (1967), оголошеного «Комсомольською правдою» з обіцянкою впровадження найкращих зразків у виробництво країни. Були надіслані роботи відомих майстрів, художників, скульпторів, півтори тисячі творів юних художників. Однак саме Йолану журі визнало переможцем конкурсу, а її роботи – лева Акбара і слоненя Раві – найкращими і гідними представляти творчість дітей СРСР на міжнародній виставці в Монреалі. Автора запросили як художника і кераміста на московську фабрику «Художпром». Малюнки студійців ставали ілюстраціями для публікацій у наукових та науково-популярних виданнях: у XIV томі Великої Радянської Енциклопедії стаття про розкриття світу дитячого малюнка використано кольорову вклейку з акварелями О.Студені на тему

«Будівництво паперового комбінату». Хлопець змалечку був постійним учасником республіканських та всесоюзних виставок дитячої творчості. Українська Радянська Енциклопедія (IV том) також містить малюнок вихованки студії Христини Данко. Наведені приклади слугують підтвердженням істинності, що раннє залучення дитини до образотворчої діяльності є необхідним компонентом її загального розвитку, а при сприятливих умовах здатне перерости в велике захоплення і прояв таланту.

Майже кожна дитина, приходячи на заняття, мріяла стати художником і Золтан Баконій ніколи не руйнував цих бажань, всіляко заохочував своїх вихованців, забезпечував повне виявлення їх творчих здібностей, нахилів, хисту. Студійці, закінчивши навчання, зазвичай, не сумнівалися у виборі майбутньої професії, ще в ранньому віці вирішивши реалізувати себе на мистецькій ниві, зробити мистецтво змістом життя. Педагогічний талант керівника спонукав до мистецького потягу багатьох вихованців, обдарована частина яких поповнила лави майстрів закарпатської школи живопису – І.Віг, А.Гойда, Й.Егреші, І.Ігнат, С.Кашшай, Н.Коломийцева, Т.Лутак, В.Надь, В.Петрецький, Н.Пономаренко, В.Скакандій, М.Чундак, П.Шолтес, С.Шолтес, Л.Яшкіна та ін. Згадуючи сьогодні свого наставника, колишні вихованці вклоняються перед ним, «чарівником дитячих мрій», який відкрив велич і красу мистецтва, заклав фундамент професійного самовизначення.

Важливим моментом у концепції педагога була впевненість у визначальній ролі вчителя для дитини: «Комплексний вплив на свідомість, почуття, поведінку учня ефективно здійснюється за умов духовного багатства самого вчителя, його моральної чистоти, етичної культури та високого інтелекту» [5, с.2]. У своїх вчинках Золтан Баконій завжди слідував велінню совісті і відчуттю справедливості, порядності, тактовності, толерантності. Широкий виховний контекст за своїм змістом не втратив актуальності до наших днів і може слугувати прикладом глибокого осягнення педагогічної майстерності незалежно від історичного часу.

Громадськість із однозначною повагою сприймала особистість керівника студії, визнавала його заслуги, про що неодноразово відзначала преса: «Виховати гармонійно розвинутих, різносторонніх людей може тільки висококваліфікований учитель, вдумливий педагог, який володіє великим тактом, професійними знаннями і навичками, однак не нав'язує свого бачення світу, смаків і художніх засобів, а забезпечує всебічний розвиток учнів, реалізацію їх творчої ініціативи, яким і був Золтан Баконій» [8, с.8]. Осягаючи через десятиліття секрети популярності студії серед молоді переконаємося, що ключовим чинником у цьому процесі була саме постать педагога, який випромінював сяйво духовності, яке змушувало світитися всіх оточуючих.

Протягом педагогічної діяльності в навчальних закладах Закарпаття Золтан Баконій впроваджував загальнодидактичні принципи: принцип науковості, який надавав навчально-виховному процесу академічної спрямованості. Золтан Баконій навчав юних митців мислити методами реалістичного мистецтва, об'єктивно зображувати світ, спиратися на міцний фундамент знань і навичок.

Вивчаючи психологічну та педагогічну літературу, Золтан Баконій усвідомлював, що постановка складних для дитячого розуму завдань, або, навпаки, достатньо легких, послаблює інтерес до навчання, гальмує прояв творчості. Навички, вміння, які прищеплювалися вихованцям, розширювалися поступово, як і діапазон виконуваних технік. Однак вже учні молодших класів ставилися в ситуацію пошуку рішень, де вони повинні були самостійно з'ясувати композицію, побудову, колористичні співвідношення, що стимулювало пізнавальну активність школярів. Кожний етап навчання виступав продовженням попереднього, нове положення або завдання ґрунтувалося на знаннях і навичках, засвоєних раніше, що в комплексі сприяло формуванню цілісного світосприйняття.

Принцип наочності пронизував усю систему навчання образотворчому мистецтву в студії, бо, як наголошував керівник «учні йдуть до достовірних знань, звертаючись до самих предметів і явищ як джерела пізнання. Психологічні основи наочності полягають у тому, що у свідомості людини вирішальну роль грають відчуття: якщо людина не бачила, не чула, не відчувала, у неї немає необхідних даних для судження. Чим більше органів чуття беруть участь у сприйнятті, тим пізнання предмета буде глибше й вірніше» [2, с.3]. В арсеналі педагога-художника були схематичні малюнки, які розкривали закономірності побудови об'єктів, гіпсові моделі геометричних тіл, зліпки з класичних зразків скульптури, набори таблиць для ознайомлення з законами кольорознавства, близько півтори тисячі репродукцій картин і малюнків видатних майстрів різних шкіл, напрямів, течій. Забезпечення ними студії було результатом виключно наполегливості, кропітких зусиль Золтана Баконія. Педагог вважав, що наочність більш ефективна, ніж словесне пояснення, тому часто прийоми роботи фарбами, моменти побудови зображення демонструвалися перед учнями на папері, прикріпленому на мольберт.

Важливе значення у студії приділялося принципу культуровідповідності. Художні промисли, твори талановитих представників української нації Золтан Баконій вважав досконалим художньо-образним відтворенням дійсності, тому саме на цьому ґрунті формувався світогляд школярів. Керівник одночасно намагався, щоб діти орієнтувалися в особливостях культур і традиціях інших націй і народностей, вбачали їх рівноцінність.

Дієвим принципом у роботі Золтана Баконія був індивідуальний підхід до учня. Художник-педагог зауважував: «У групі не можуть бути однакові особистості, по-різному ними засвоюється матеріал, технічні прийоми. Вчителю необхідно створити такі умови роботи, при яких досягаються найбільші успіхи у кожної дитини» [6, с.7]. Особливо дбайливо Золтан Баконій ставився до сільських школярів із різних районів Закарпатської області. Їм вчитель приділяв особливу увагу, допомагав подолати психологічний бар'єр, давав додаткові завдання, пояснював пройдений із іншими матеріал, надолужував їх проблеми в передачі перспективи, кольорознавства, композиції, оволодінні художніми техніками. В результаті через деякий час вирівнювалися знання студійців, які з дитинства займалися творчістю і тих, хто в старшому шкільному віці виявив бажання до мистецтва.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі... Отже, в основу художньої освіти школярів в студії Золтана Баконія покладені провідні принципи, які регулювали цілісний педагогічний процес: демократизм, утвердження високих духовних світоглядних орієнтацій, поєднання мистецької грамотності з творчою імпровізацією та креативним мисленням, опора на традиції народного мистецтва, популяризація здобутків, величі та краси свого та інших народів і народностей. Ефективність навчання школярів образотворчому мистецтву забезпечили ранне залучення дітей до малювання, організація особливої атмосфери творчої співпраці між студійцями та педагогом, опанування молоддю сукупністю образотворчих знань, умінь і навичок, ґрунтовне вивчення традицій етнохудожньої культури. З висуненням нових соціальних замовлень школі й позашкільним закладам та реальних змін у змісті й методиці навчання ці принципи піддаються подальшому розвитку, уточненню та є актуальними для сьогодення.

Список використаних джерел і літератури:

1. Липчей С. Дивосвіт малюнка / С. Липчей // Правда України. – 1984. – 22 січня. – С. 3.
2. Манджуло М. На виставці робіт юних митців / М. Манджуло // Закарпатська правда. – 1957. – 14 черв. – С. 3.
3. Особистий архів З. С. Баконія. – Ф. II. Методичні розробки та звіти З. С. Баконія. – Спр. 3. Баконій З. С. Художественное воспитание средствами изобразительного искусства в Ужгородском дворце пионеров / З. С. Баконий // Рукопис (1957 р.), 21 арк.
4. Особистий архів З. С. Баконія. – Ф. II. Методичні розробки та звіти З. С. Баконія. – Спр. 22. Баконій З. С. Методика роботи з групою дошкільнят / З. С. Баконій // Рукопис (1956 р.), 3 арк.
5. Особистий архів З. С. Баконія. – Ф. II. Методичні розробки та звіти З. С. Баконія. – Спр. 32. Баконій З. С. Головні завдання відділу художнього виховання дітей ужгородського Палацу піонерів / З. С. Баконій // Рукопис, 9 арк.
6. Особистий архів З. С. Баконія. – Ф. II. Методичні розробки та звіти З. С. Баконія. – Спр. 34. Баконій З. С. План роботи студії на 1979–1980 рр. / З. С. Баконій // Рукопис, 7 арк.
7. Особистий архів З. С. Баконія. – Ф. II. Методичні розробки та звіти З. С. Баконія. – Спр. 52. Баконій З. С. Вихованці студії образотворчого мистецтва – наша гордість / З. С. Баконій // Рукопис, 4 арк.
8. Цельтнер В. Осматривая творчество детей / В. Цельтнер // Литературная газета. – 1960. – 14 августа. – С. 8.

References:

1. Lypchey S. Dyvosvit malyunka, *Pravda Ukrayiny*, 1984, 22 sichnya, p. 3.
2. Mandzhulo M. Na vystavtsi robit yunyk myttsiv, *Zakarpatska pravda*, 1957, 14 chervnya, p. 3.
3. Osobystyi arkhiv Z. S. Bakoniia. – F. II. Metodychni rozrobky ta zvity Z. S. Bakoniia. – Spr. 3. Bakonij Z. S. *Xudozhestvennoe vospitanie sredstvami izobrazitel'nogo iskusstva v Uzhgorodskom dvorcu pionerov*, Rukopis' (1957 r.), 21 p.
4. Osobystyi arkhiv Z. S. Bakoniia. – F. II. Metodychni rozrobky ta zvity Z. S. Bakoniia. – Spr. 22. Bakonii Z. S. *Metodyka roboty z hrupoiu doshkilniat*, Rukopys (1956 r.), 3 p.
5. Osobystyi arkhiv Z. S. Bakoniia. – F. II. Metodychni rozrobky ta zvity Z. S. Bakoniia. – Spr. 32. Bakonii Z. S. *Holovni zavdannya viddilu khudozhnoho vykhovannia ditei uzhhorodskoho Palatsu pioneriv*, Rukopys, 9 p.
6. Osobystyi arkhiv Z. S. Bakoniia. – F. II. Metodychni rozrobky ta zvity Z. S. Bakoniia. – Spr. 34. Bakonii Z. S. *Plan roboty studii na 1979–1980 rr.*, Rukopys, 7 p.
7. Osobystyi arkhiv Z. S. Bakoniia. – F. II. Metodychni rozrobky ta zvity Z. S. Bakoniia. – Spr. 52. Bakonii Z. S. *Vykhovantsi studii obrazotvorchoho mystetstva – nasha hordist*, 4 p.
8. Tsel'tner V. *Osmatrivaya tvorchestvo detej*, Literaturnaya gazeta, 1960, 14 avgusta, p. 8.

Summary
Alina Voloschuk

The Fundamental Principles of Zoltan Bakonii's Artistic and Educational Activities

The article is based on a synthesis analyzes of the conceptual principles that guided in the education of youth by means of the fine art artist and educator Zoltan Bakonii. Consideration of conceptual foundations showed deep mastering and comprehension of Zoltan Bakonii's pedagogical inheritance of prominent thinkers in history of pedagogics. Quite a bit ideas, thoughts, positions were conscious acceptance of the advanced views of domestic teachers. It is traced how conceptual principles, being traditional, at the same time, acquired creative development and innovative realization in Zoltan Bakonii's activity. Attention is accented on the fact that, approved by the time, positively perceived by other teachers ideas, the principles of Zoltan Bakonii, have been considered relevant to modern domestic out-of-school artistic education.

Key words: *pedagogical principles, artistic-pedagogical system, studio of fine art, out-of-school artistic education, education of young people, children's creativity.*

Дата надходження статті: «26» березня 2015 р.

Стаття прийнята до друку: «15» квітня 2015 р.

УДК 378.09.033+371.134:78(045)

ЛЮДМИЛА ВРОДА,
здобувач
(м.Хмельницький)

**Вплив етновиховного середовища навчального закладу
на підготовку майбутнього вчителя музики**

У статті розглядаються окремі аспекти створення етновиховного середовища навчального закладу в процесі підготовки майбутнього вчителя музики. Освітньо-виховне середовище загальноосвітнього навчального закладу розглядається як природне та створене соціокультурне оточення особистості, цілі та мета якого полягають у формуванні національно свідомого патріота своєї батьківщини, здатного виховувати у своїх учнів найкращі людські риси. Обґрунтовано можливості етновиховного середовища навчальних закладів широко використовувати потенціал етнопедагогіки не лише в обов'язкових навчальних програмах, але й позаурочних заходах, спецкурсах. Акцентується увага на вивченні народознавчих та професійно спрямованих предметів і включення студентів у створене етносередовище через педагогічну та художньо-творчу діяльність.

Ключові слова: *етновиховання, етновиховне середовище навчального закладу, особистість майбутнього вчителя музики, український музичний фольклор.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Зростаючий інтерес суспільства до полікультурних та етнічних процесів обґрунтовується соціально-економічною потребою у підготовці сучасної молоді до майбутнього достойного, безпечного та толерантного життя у реальному полікультурному світі. За таких умов особливої актуальності набувають питання національно-патріотичного виховання майбутнього вчителя. Тому етнопедагогічну проблематику у сучасній вищій школі відносимо до важливих наукових досліджень.

Важливо звернути увагу на проблему підготовки саме вчителя музики, який у своїй подальшій педагогічній діяльності буде втілювати етноідентифікаційний потенціал у практиці роботи шкіл України через предмети і позакласні заходи, наповнені рідною мовою, фольклорними творами, народною та авторською літературою з увираженою етнопроблематикою.

Рівень підготовки майбутнього вчителя музики до створення етновиховного середовища у навчальному закладі характеризує ступінь підготовленості до музично-освітньої роботи в школі і виступає передумовою ефективності його педагогічної діяльності, спрямованої на формування національної свідомості, патріотичної гідності школярів. Саме на цих аспектах наголошувалося у Концепції загальної середньої освіти: «домінантою виховного процесу має стати виховання в учнів патріотизму з новим змістовим наповненням» [6, с.108–128].

Вивчення та аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що серед можливих засобів, які сприяють ефективному вихованню гармонійної, духовно багаті особистості, більшість мислителів і педагогів, як теоретиків так і практиків, виділяють звернення до етновиховної практики народу.

Аналіз досліджень і публікацій... Теоретичне обґрунтування важливості створення етновиховного середовища навчальних закладів висвітлено у працях вітчизняних вчених у галузі